

Stokos pradai Šventajame Rašte: hermeneutinė Pradžios Knygos interpretacija

Elena Leontjeva

Lietuvos laisvosios rinkos institutas
Šeimyniškių g. 3A, LT-09312 Vilnius
El. paštas: elena@lri.lt

Ši studija remiasi prielaida, kad Šventojo Rašto Pradžios Knyga, aptarianti pamatinius būties konceptus, gali išlieti šviesos ir į Dievo bei žmogaus santykį su mažai ištirtu stokos fenomenu. Stoka, suprantama kaip neišbaigtumas, nepriteklis, atotrūkis tarp idealios ir realios dalykų būklės – yra gausiai aptinkama Kūrinijoje ir kūrinuose. Tad šia studija keliamas tikslas – atpažinti stokos pėdsakus Šventojo Rašto Pradžios Knygoje ir pastebėti, kaip stoka veikia žmonių santykius bei pasirinkimus, kokių elgesio paradigmu leidžia įžvelgti. Ypatingo dėmesio reikalauja klausimas, ar stoka randasi tik po prigimtinio nuopuolio, ar jos pėdsakų yra ir iki jo. Hermeneutine studija siekiama suprasti, ką Šventojo Rašto autorius kalba apie stokos atsiradimą, vietą bei paskirtį Kūrinijoje ir žmogaus gyvenime. Tad Šventojo Rašto komentarai studijoje naudojami minimaliai, sutelkiant dėmesį į paties teksto interpretavimą. Prieš leidžiantis į Šventojo Rašto skaitymą, būtina patikslinti, kad stokai esant tyrimo objektu, ji neišvengiamai užima jame centrinę vietą, tačiau tai nereiškia, kad ji užgožtų Šventojo Rašto aprašytus asmenis, įvykius bei fenomenus ir kad tik ja būtų siekiama paaiškinti Šventojo Rašto įvykius. Taip pat dėl kalbos ribotumo (stoka nėra esinys, bet visgi yra daiktavardis) vietomis gali susidaryti įspūdis, kad stoka sudaiktinama arba sužmoginama, tačiau tiek autoriui, tiek ir skaitytojui reikia nuolat prisiminti, kad ji nėra esinys. Atsižvelgiant į stokos studijų naujumą, tikimasi, kad skaitytojas bus atlaidus šioms dėl studijos specifikos neišvengiamoms jos savybėms, ir kad, nepaisant studijos ribotumo, atras tam tikrų aspektų, atidengiančių naujų perspektyvų stokos fenomeno pažinimui.

Raktiniai žodžiai: stoka, Šventasis Raštas, Pradžios Knyga, Dievas, prigimtinis nuopolis.

Sukūrimo istorija: Dievo kūryba ir pedagogika

Šventojo Rašto Pradžios Knyga prasideda sukūrimo aktu. Pirmi žodžiai, skirti sukurtajai Žemei, nusako jos būseną – ji buvo „padrika ir dyka“¹, kitaip tariant, joje buvo stokojama, ir stokojama visko – turinio, formos, tvarkos bei hierarchijos. Tolesnis pasakojimas nutapo bedugnę, kurioje plevėsuoja ir veikia Dievo dvasia:

¹ Žodis „padrika“ yra išverstas iš hebrajų kalbos žodžio „tohu“, kuris reiškia griuvėsius ir tuštumą; „dyka“ hebrajiškai yra „bohu“, žodis, kuris reiškia ištuštėjęs, negyvenamas. Prieiga per internetą: <http://www.charity.lt/biblija/index.php?s=Pr1,2&v=McGee>.

„tamsa gaubė bedugnę, ir dvasia iš Dievo dvelkė viršum vandenų“ (Pr 1, 2). Žodis, išverstas iš hebrajų kalbos kaip „dvasia“, taip pat reiškia ir vėją, o tai padeda geriau suprasti sukurtųjų dalykų padėtį. Vėjas gali pūsti tik ten, kur erdvė; dvasiai veikti, reikalinga pokyčiui atvira ir imli erdvė, kurioje Dvasia galėtų kurti ir tvirti. Tad galima numanyti, kad sukūrimo aktas, be kita ko, implikuoja stokos radimąsi.

Dievas kuria, išstardamas *tebūnie*: „Tebūna skliautas tarp vandenų“ (Pr 1, 6) ir taip pripildydamas viską gyvybės, pokyčio, virsmo. „Žemė išželdino augaliją: augalus, duodančius savo sėklą, ir visų rūšių medžius, vedančius vaisius su sėklomis“ (Pr 1, 12). Dievo kūryba iškalbinga ir pamokanti; visa Dievo laikysena kūrinijos ir joje esančios stokos atžvilgiu yra giliai pedagoginė. Dievas nė karto nesiskundžia, nesiguodžia (o ir kam galėtų?), kad pasaulyje kažko trūksta (teatleidžia skaitytojas šį antropomorfinį pavimą). Kūrėjas nesako, jog nėra šviesos. Jis tiesiog „taria: „Tebūna šviesa!“ Ir šviesa pasirodė. Dievas matė, kad šviesa buvo gera, ir Dievas atskyrė šviesą nuo tamsos. Dievas pavadino šviesą diena, o tamsą naktimi. Atėjo vakaras ir išaušo rytas, pirmoji diena“ (Pr 1, 3–5). Dievas tiesiog kuria, ir kuria etapais, o ne viską iš karto, ir jau nuo pirmų Šventojo Rašto eilučių moko žmogų, kuri sukurs pagal savo paveikslą, teisingo santykio su viskuo, kas *galėtų arba turėtų būti, bet dar nėra*. Stoka atsiveria mūsų pažinimui kaip laiko tėkmėje, pokyčiuose slypinti savybė.

Kūrėjas moko kurti tai, ko stokojama; kaip geras Mokytojas, Jis pirmiausia moko pavyzdžiu.

Kaip pabrėžia Jozefas Ratzingeris savo „Pradžioje“², Šventojo Rašto autorius atskleidžia tam laikotarpiui naują požiūrį – kad pasaulis nėra sukurtas dviejų kovojančių jėgų. Tai itin svarbus aspektas mūsų tyrimo atžvilgiu: juk pagal dviejų antagonistinių jėgų kovos koncepciją stoka būtų traktuojama kaip nenugalėto blogio liekana, savo buvimu bylojanti apie Dievo nevisagalybę. Skaitydami gi Šventąjį Raštą aiškiai galime numanyti, kad stoka Dievui nėra blogis, su kuriuo reikia kovoti, bet erdvės, terpės, kurioje gali būti kuriama, būtinoji savybė. Jeigu visos stokos būtų užpildytos, toliau tęsti kūrybos būtų buvę jau neįmanoma. Laikas tarsi prarastų prasmę. Gyvenimas būtų atbaigtas ir sustotų, jeigu jame neliktų jokios erdvės pokyčiui. Todėl sukurdamas Žemę ir kiekvieną gyvą būtybę, Dievas „įdeda“ į juos gebėjimą tolimesniam pokyčiui, kuris reiškiasi per prigimtį – žemė želdina, augalai duoda sėklą, o gyvūnai yra vaisingi.“ Dievas palaimino juos, tardamas: „Būkite vaisingi ir dauginkitės! Pripildykite jūrų vandenį, o paukščiai tėsidaugina žemėje!“

² Joseph Ratzinger. *In the beginning*. Prieiga per internetą: <https://www.amazon.com/Beginning-Catholic-Understanding-Ressourcement-Retrieval/dp/0802841066>

Dievas netaria paskutinio žodžio Kūrinijai, bet paleidžia ją, įdiegęs būtiną tvarką ir įgalindamas nuolatiniam virsmui.

Kūrėjas sukuria žmogų valdyti visas sukurtas būtybes: „tuomet Dievas tarė: „Padarykime žmogų pagal mūsų paveikslą ir panašumą; tevaldo jis ir jūros žuvis, ir padangių sparnuočius, ir galvijus, ir visus laukinius žemės gyvulius, ir visus žemėje šliaužiojančius roplius!“ (Pr 1, 26). Taip Dievas duoda Žemei savo įgaliotinį, perduoda žmogui, kaip savo prievaizdui, įgaliojimą valdyti. O Žemėje esanti stoka patikima žmogui kaip pokyčio prielaida, kaip erdvės, kurioje jis pašauktas gyventi, daugintis, veikti, savybė. Skaitant šias Pradžios Knygos eilutes, galima numanyti, kad žmogaus pašaukimas – kūrybiškai atsiliepti į stoką, pripildyti ją virsmo, tačiau jokiū būdu – ne ją sunaikinti.

Sunaikinti stoką – tolygu padaryti galą gyvybei bei pokyčiui, materijos ir kūnų egzistavimui.

Kūrėjas nė karto nepasiguodžia, kad Kūrinija vis dar nėra visiškai užpildyta, taip parodydamas, kad čia esanti stoka yra Jo, Kūrėjo, plano dalis. Pradžios Knygos sukūrimo istorija leidžia daryti išvadą, kad stoka yra tikslinga būties struktūros dalis, kad ji nėra nei bloga, nei atsitiktinė. Dievas palieka stoką kaip neatsiejamą atviro kūrybos lauko savybę ir ištaria pirmą palaiminimą. Dievas palaimino juos, tardamas: „Būkite vaisingi ir dauginkitės, pripildykite žemę ir valdykite ją!“ (Pr 1, 28). Nuo šiol stoka tampa ne tik palaiminimo lauku, bet ir įrankiu – žmogus yra Dievo įgalintas būti visokeriopa vaisingas.

Tad žmogaus pašaukimas apvaldyti Žemę yra esmingai ir neatsiejamai susietas su stoka. Stoka yra būtinoji sąlyga žmogui tęsti pasaulio kūrimą ir tuo pačiu įvykdyti savo pašaukimą. Kadangi žmogui patikėta kuriamoji veikla pagal Dievo sumanymą nesustos, nesiliaus iki laikų pabaigos, galima daryti išvadą, kad ir stoka liks iki laikų pabaigos. Tad žmogui yra gyvybiškai svarbu atrasti teisingą santykį su šiuo būties elementu.

Septintosios dienos išmintis: sustojimas stokos akivaizdoje

Sukūręs žmogų, Dievas sustoja. Pailsi ir pasidžiaugia, kad yra „gera“ ir palaimina poilsio dieną. Septintoji – poilsio diena – yra proga ir mums sustoti ir kontempliuoti laiką. Laiko dvasią žymi šis paradoksas: apie laiką prisimename, jo tėkmę suvokiame atrodytų kiek pavėluotai, jam jau išibėgėjus. Juk pats pirmas Šventojo Rašto žodis ženklina laiko atsiradimą: „Pradžioje Dievas sukūrė dangų ir žemę“. Laiko dimensija atsiranda drauge su erdve, kaip virsmų sultinys. Duodamas pradžią laikui ir erdvei, Kūrėjas tuo pačiu duoda pradžią ir stokai. Viskas, kas turi būti,

bet dar nėra, arba gali būti, bet dar nėra, rasis čia savo laiku, laike. Stoka ir laikas yra neatsiejami, kaip neatsiejami laikas ir erdvė.

Septintoji diena įveda mus į santykį su stoka savotišku būdu: per sustojimą. Šventojo Rašto autorius atskleidžia, kad neatskiriama santykio su kūryba, taigi ir su stoka dalis yra stabtelėjimas ir pertrauka. Pagal judėjų tradiciją poilsio dieną žmogus neturi nieko dirbti ir keisti, joks gamtos procesas neturi būti paveiktas žmogaus. Skaitydami Pradžios Knygos pasakojimą apie Dievo poilsį, atrandame, kad pasaulyje vis dar likusi stoka nėra pretekstas be galo plušėti, kad kūrėjui – ar jis būtų Dievas, ar žmogus – gera, o tuo pačiu ir dera sustoti ir pažvelgti į tai, kas jau yra, o ne į tai, ko dar stokojama. Sustojimas ir veikimas vienas kitą papildo ir suteikia vienas kitam naują prasmę. Pabrėždamas, kad Dievas ilsisi nuo visų kūrybos ir tvėrimo darbų, Šventojo Rašto autorius leidžia suprasti, kad Kūrėjas ilsisi ir nuo tolimesnių užmačių.

Taip žmogus mokomas buvoti, būti santykiyje su tuo, kas yra, o ne su tuo, ko nėra, kas stokojama ir kas dar tik gali, ar turi būti. Žmogus mokomas, kad poilsis – tai kontempliuojantis ir dėkingas žvilgsnis į tai, kas yra ir yra gera. Tai žvilgsnis, vedantis į ramybę.

Reikia pastebėti, kad septintosios dienos įsakymas skirtas Adomo palikuoniui, žmogui po nuopuolio. Duodamas šį įsakymą, Kūrėjas atskleidžia, kad po nuopuolio žmogui bus sunku pačiam, savo pastangomis sustoti, kaip kad sustoja Aukščiausiasis, tad Jis suteikia savo pagalbą, kad tai būtų įmanoma. Juk žvelgdamas į stoką, būdamas santykiyje su stoka, žmogus negali rasti ramybės, jis neišvengiamai orientuojasi į veiksmą, į ateitį: kuria planus, kad tai, kas gali būti, bet dar nėra, arba tai, kas turėtų būti, bet dar nėra – rastųsi. Kadangi stokų yra kupinas pasaulis, žmogui iškyla rizika nuolat kažką veikti ir nenuilsti, rizika paversti pasaulį vien tik savo veiksmų arena, taigi – objektu.

Nuolat atsiliepdamas į stoką, žmogus paradoksaliu būdu ima stokoti brangiausio – laiko.

Stoka veikia žmogų kaip katalizatorius, sužadina jo vidinį variklį, skatindama veikti, viltis, kelti tikslus, ir toks veiklus santykis su pasauliu gerokai skiriasi nuo kontempliatyvaus, kai nekeliami taikomieji tikslai. Pažinimas, gautas kontempliuojant ir veikiant, duoda stebėtinai skirtingų vaisių. Gal todėl ir pačią stoką žmogui taip nelengva pažinti, gal todėl ji lieka iki šiol taip mažai ir taip vienpusiškai žmogaus pažinta?

Čia išryškėja keletas paradoksų: ar nebus taip, kad stokos nepažinumo priežastis slypi joje pačioje – ji sužadina žmoguje nepriėmimą ir ragina veikti, keisti dalykų padėtį. Tačiau tam, kad suprastų, ko stokojama ir kaip į tai atsiliepti,

žmogus turi pirma kontempliuoti savo objektą, suprasti jį atsietai nuo savęs ir savo tikslų.

Supratimas, kad stoka yra neišsami, o žmogus ir jo laikas – riboti, leidžia suvokti, kodėl nuolatinė akistata su stoka neišvengiamai pasmerkia žmogų išgyventi tragediją: sutalpinti begalybę į laiką. Stokos kilmės ir prigimties atradimas leidžia mums nusimesti šią nepakeliamą našą ir atrasti deramą santykį su stoka, nuolat raginančia veikti. Žmogus, atradęs už daugybės jį supančių stokų universalų imanentinį fenomeną, tampa laisvesnis. Atradęs, kad stoka yra ir ji yra gera, žmogus gali lengviau likti ramus ir dėkingas stokos akistatoje. Tam jį septintosios dienos įsakymu ir kviečia bei įgalina Dievas.

Sustojimas yra ypatinga kūrimo proceso dalis – nes ji nepavaldi kūrėjui. Ji atbaigia kūrimo procesą ir moko, kad kūrimui užbaigti reikia paleisti kūrinį iš kūrėjo rankų, kad šis, patalpintas į erdvę ir laiką, rastų ten savo vietą. Žmogui būtent čia dažnai pritrūksta kantrybės laukti, kol pasauliui sunoksta tai, ką jis tarsi jau padarė. Tai, ką jis padarė, egzistuoja jam, bet dar ne pasauliui – pasaulis, aplinka turi tai „įimti“, „įsisavinti“, priimti, – arba ne.

Laiko atstumas tarp kūrinio užbaigimo ir įėjimo į pasaulį atveria mums specifinę stokos atmainą, ir ši stokos atmaina yra itin sunkiai priimama žmogaus-kūrėjo.

Septintosios dienos išmintis, ir vėliau tam skirtas Dievo įsakymas – švęsti šabą judėjų tradicijoje, arba sekmadienį krikščioniškoje – siekia išlaisvinti žmogų iš alinančios stokos rutinos. Dievas, amžinas ir neribotas laike, sustoja tam, kad įvertintų savo kūrybos vaisius, pasidžiaugtų jais ir leistų jiems – Kūrėjui išsintis – išskleisti savo prigimtį. Tai moko žmogų – nevisagalį, netobulai kuriantį ir pavargstantį – sustojimo išminties. Tačiau tuo pačiu mums atsiveria ir tai, kad žmogui, po nuopuolio ribotam laike, sustoti yra kur kas sunkiau, negu Dievui. Suskaičiuotos gyvenimo dienos verčia žmogų skubėti.

Šabas atrodo kaip skausmingas žmogaus susidūrimas su pačia skaudžiausia – laiko stoka. Tačiau šiame sustojime atsiskleidžia ypatinga, gydanti išmintis. Jos aspektų gausu, tad čia apžvelgsime tik kelis, kurie dar nebuvo aptarti:

a) Žmogaus kūryba nėra tobula, ir tik atsitraukęs, žmogus gali pamatyti savo kūrybos vaisius (ir tuo pačiu klaidas); tik palikęs pasaulį ir gamtą savieigai, žmogus gali įvertinti savo indėlį (padarytą gėrį, klaidas, sukurtą perteklių, o taip pat ir blogį).

b) Žmogaus poilsis yra tarsi pasauliui suteikta proga rasti naują pusiausvyrą, įimti žmogiškosios kūrybos vaisius ir prie jų prisitaikyti, o kai reikia, ir pataisyti žmogaus veikimo padarinius, ar bent jau padaryti juos matomus.

c) Išlaisvintas iš nenuilstamo veikimo, žmogus kitaip patiria laiko tėkmę, gali paragauti amžinybės skonio ir atstatyti tinkamą santykį su laiku. Šabas Žemėje nurodo į amžinąjį šabą, į poilsį pas Dievą amžinybėje. Laiko stoka – ši tragiškiausia žaizda žmogaus gyvenime yra paradoksaliu būdu gydoma būtent sustojimu. Kai žmogus išmoksta sustoti, laikas ima mažiau žeisti, įgauna kitą vertę ir gali virsti ne priešininiku, o sąjungininku.

d) Šabo diena išlaisvina žmogų nuo jam gresiančios rizikos tapti amžinu kovotoju su stoka arba pesimistu, visur matančiu „dar nėra“ negerumą ir neteisingumą.

e) Šabo diena moko pirmiausia matyti, kas „gera“. Ji galėtų pagydyti dažnai peikiamą žmogaus polinkį visur matyti ir skelbti „blogas naujienas“. Toks polinkis yra žaizdoto žmogaus santykio su stoka padarinys: blogos naujienos yra tarsi dirgiklis, tai gėrio stoka, siunčianti žmogui signalą „daryk ką nors“. Leisdamas įsukti save į negatyvų santykį su nuolat ko nors stokojančiu pasauliu, žmogus tarsi praranda gebėjimą kitaip į jį žvelgti, matyti tai, kas yra ir yra gera.

f) Šabo diena išlaisvina žmogų ir iš egocentrinio aktyvizmo, kai visa žemė, atrodo, tėra erdvė nenuilstamam žmogaus veikimui, kuriam sustojus, viskas kristų į nebūtį. Septintoji diena mokina pirmiausia matyti ne stoką, o jau atsiradusį gėrį ir gausą, ir taip atkurti deramą ateinančios, aštuntos dienos, santykį su stoka.

g) Šabo diena išlaisvina žmogų iš jo funkcionalumo ir funkcinio, instrumentinio santykio su pasauliu bei žmonėmis: nieko neveikdamas, žmogus nustoja ir žvelgti į viską kaip į savo tikslų pasiekimo priemonę, ir taip atsiveria santykiams „aš-tu“, o ne „aš-tai“. Patyręs „aš-tu“ gerumą, žmogus ir aštuntoje dienoje įgalinamas būti laisvesniu, nepavergtu savo funkcijų.

Galima teigti, kad stoka yra pagrindinė kliūtis septintosios dienos sustojimui ir poilsiui. Neatradusi tinkamo santykio su stoka, žmonija vis labiau skundžiasi visuotiniu skubėjimu ir alinančiu laiko spaudimu, mažinančiais gyvenimo kokybę. Įsisukusiai į stokos likvidavimą žmonijai ir sustojimo akimirka tampa nepakeliamu prabanga. Ir visgi šių studijų kontekste atsiranda viltis, kad žmogus atras septintos dienos skirtą pagalbą. Stokos ir santykio su ja pažinimas gali padėti žmogui atgaivinti sustojimo tradiciją ir ritualą. Tai viena iš tikėtinų terapinių stokos pažinimo verčių.

Antrasis sukūrimo pasakojimas: „dar nebuvo“

Antrojo pasakojimo apie sukūrimą raktu galima laikyti besikartojančią formulę „dar nebuvo“ – „žemės laukuose *dar nebuvo* jokių krūmokšnių ir *dar nebuvo* išdygusi jokia laukų žolė, nes Viešpats Dievas *dar nebuvo* siuntęs žemėn lietaus ir

žmogaus *dar nebuvo* dirvai arti“ (Pr 2, 5). „Dar nebuvo“ iškyla pasakojime kaip laiko tėkmės ženklas, žymintis istorijos tapsmą.

„Dar nebuvo“ yra unikalus ir nepaprastai taiklus būdas stokai nupasakoti – juk visko, kas turi rasti bent momentu vėliau, momentu anksčiau „dar nebuvo“. Tad Šventojo Rašto autorius ne tik nupasakoja stokos radimąsi, vaidmenį, bet ir įveda taiklų šio fenomeno apibūdinimą.

Viskas, ko *dar nebuvo*, randasi: už to radimosi slypi laikas. Laike randasi ir žmogus. Nenuostabu, kad pasakojime, ištisai pažymėtame stokos ženklu, netgi žmogus sukuriamas ne kaip pora, o kaip vienas pats, kuriam, pasak Kūrėjo, „negera būti vienam“. Sukurtas be poros žmogus Dievo supratimu stokoja.

Tuomet Dievas taria: „Padarysiu jam tinkamą bendrininką.“ Ir kuria laukinius gyvulius, ir padangių paukščius ir atveda juos pas žmogų, kad duotų jiems vardą. Vardus gyvūnams žmogus suteikė, tačiau nerado sau bendrininko. „Tuomet Viešpats Dievas užmigdė žmogų giliu miegu ir, jam miegant, išėmė vieną šonkaulį, o jo vietą užpildė raumenimis (Pr 2, 21–22). O iš šonkaulio, kurį buvo išėmęs iš žmogaus, Viešpats Dievas padarė moterį ir atvedė ją pas žmogų. Tai, kad antrajame pasakojime Dievas kuria „iš kažko“, pagilina ne tik vyro bei moters, bet ir visų žmonių santykį: „O žmogus ištarė: „Štai pagaliau kaulas mano kaulų ir kūnas mano kūno. Ji bus vadinama moterimi, nes iš vyro buvo paimta“ (Pr 2, 21–22).

Gražioji ištara, kad vyras glausis prie žmonos ir jie taps vienu kūnu, tarsi supuoja, kad jie vienas kito stokoja ir tik būdami drauge, sudaro visumą.

Pirmoji laisvės sankryža: kitas – kaip stovintis priešais

Antro žmogaus sukūrimas yra kupinas antropologinių kodų, tad verta stabtelėti ties juo ilgėliau. Ko stokojo pirmasis žmogus, kol dar nebuvo *kito*? Kodėl, pasak Kūrėjo „negera žmogui būti vienam“? Juk Dievas žmogui irgi yra *Kitas*, iš didžiosios raidės: žmogus galėjo bendrauti su Dievu, galėjo bendrauti su Kūriniu. Tačiau Kūriniu yra žemiau žmogaus ir jam pavaldi, o Dievas yra aukščiau; Jis turi žmogui viršenybę, kaip Kūrėjas kūriniui. Tad Dievas trokšta sukurti žmogui „tinkamą bendrininką“, esantį su juo viename ir tame pačiame lygyje, *kitą* iš tokios pat raidės. Vertimo iš hebrajų kalbos קִיּוּן אִדָּנָא (hebr., transliteracija – *ezer kenegdo*) variantai nusako tą sukurtą *kitą* kaip „pagalbininką, lygų jam“, „esantį *vis-a-vis*“, „esantį priešais“, ir netgi „pagalbininką-priešininką“. Itin plati vertimų skalė padeda atrasti *kito* sukūrimo slypinčią giluminę prasmę.

Kalbėdamas apie tai, kad „negera“ žmogui būti vienam, Kūrėjas neturi galvoje, kad žmogus liūdna ar nuobodu, kad dviese lengviau dirbti žemę ar drąsiau per-

bristi upę. Pasak viduramžių Toros komentatoriaus Rabi Raši, turima galvoje, kad pati būties struktūra yra negera, jei yra tik vienas kūrinys, kuris viešpatautų žemėje. Juk toks kūrinys galėtų laikyti save pakankamu, lygiu Dievui, užsisklęstų savyje, o tai būtų nesuderinama su jo buvimu kūriniu, su pašaukimu pažinti ir apvaldyti Kūrinių³. Tokio vienatinio kūrinio tobulumas atsigręžtų prieš jį ir taptų pačia didžiausia kliūtimi tobulumui. Raši komentaras atskleidžia, kodėl kito, esančio tokiu pačiu, buvimas šalia yra būtinas gerai būties struktūrai. Paradoksalio būdu čia atrandame, kad žmogus, būdamas pats sau pakankamas, stokojo stokos, ir būtent tai buvo Dievo įvardyta kaip „negera“. Tad Dievas atima iš žmogaus dalį ar šonkaulį, kad žmogui atsivertų stoka. Ir tik tuomet – per tikslingai atvertą stoką – pasiekiamas kūriniui deramas ir būdingas gerumas.

Kūrinio tobulumui būtinas jo netobulumas, kitaip tariant – stoka.

Asmenų atskirtumas dažnai laikomas tarsi savaiminiu blogiu, susiskaldymo ir susvetimėjo priežastimi, tačiau sukūrimo istorija atskleidžia, kad atskirtumas yra pirma būtina sąlyga vienas kito stokojimui ir vienybės siekimui, asmenų bendrytei ir meilei. Kol žmogus buvo vienas ir vienatinis, lygių asmenų bendrystė ir meilė buvo neįmanoma.

Kito buvimas šalia leidžia žmogui viršyti save, išžengti iš savęs, išcentruoja jį. Kitas, toks kaip aš, ne tik padeda, bet ir įgalina žmogų išeiti iš savo užsisklendimo, ir tapti panašiu į Dievą, kuris yra meilė. Meilė yra savęs atidavimas, dovanojimas. Tad „ezer“ vertimas kaip „pagalbininkė“ ir „bendriniųkė“ atspindi Dievo intenciją – sukurti žmogui pagalbą mylėti, kad galėtų tapti panašiu į Dievą ir išskleisti savo prigimtį.

Tačiau po nuopuolio didžiausia pagalba gali tapti žmogui didžiausia kliūtimi, priešininku. Hebrajiško žodžio, galinčio reikšti tiek pagalbininkę, tiek ir priešininkę, dvilypumas gali būti neatsitiktinis dalykas, o raktas į Dievo dovanojamą laisvę. Moteris gali būti arba vyro priešininkė, arba pagalbininkė, šalininkė. Kiekviena gyvenimo situacija, kiekvienas pasirinkimas suteikia progą rinktis – būti

³ Prieiga per internetą: http://www.chabad.org/library/bible_cdo/aid/8166/jewish/Chapter-2.htm#showrashi=true

18And the Lord God said, „It is not good that man is alone; I shall make him a helpmate opposite him.“

It is not good, etc.: [Gen. Rabbah] Lest they [people] say, “There are two dominions: the Holy One, blessed be He, is alone among the heavenly beings, and He has no mate, and this one [man] among the earthly creatures, has no mate.”

זוג לו ואין בתחתונים יחיד זה, זוג לו ואין בעליונים יחיד ה"הקב"ה רשיות שתי יאמר שלא: 'וגו היות טוב לא a helpmate opposite him: If he is worthy, she will be a helpmate. If he is not worthy, she will be against him, to fight him. — [from Gen. Rabbah 17:3, Pirkei d'Rabbi Eliezer, ch. 12. See also Yev. 63a]

„šalia“ vyro, būti jo pusėje, ar būti „prieš“. Būti pagalba tobulai mylėti ar tapti nenugalima kliūtimi ir žaizda.

Dievas duoda daugybę neįkainojamų progų – kiekviename pasirinkime, kiekvieną akimirką rinktis – būti „šalia“, būti išvien, būti pagalba, ar stovėti „priešais“, tapti priešu. Šie pasirinkimai tuo pačiu reiškia kur kas daugiau: tai progos – laisvai rinktis būti pagal Dievo panašumą, mylėti.

Tačiau būtų neteisinga apriboti šiuos pastebėjimus tik vyro ir moters santykiais. Juk antro, *kito* žmogaus sukūrimas yra įžengimas į sociumą, į lygių asmenų bendravimą. Vadinasi, aprašytoji paradigma galioja kiekvienam *kitam*, ne tik vyrui ar žmonai. Su kiekvienu gyvenime sutinkamu žmogumi mes esame laisvi būti „prieš“ ar būti „šalia“, būti priešininkais ar pagalbininkais. Nepaisant aplinkybių, nepaisant stokos, kuri mus spaudžia iš vidaus ir iš išorės, mes visada esame laisvi rinktis, kas mums bus kitas – draugas ar priešas, ir kas mes būsime jam. Pasirinkdami būti drauge, mes tuo pačiu patvirtiname savo panašumą į Dievą.

Sunku pervertinti šios laisvės paradigmos vertę – ji atskleidžia didžiausią *kito* žmogaus sukūrimo slypinčią Dievo dovaną, ir atskleidžia, kad laisvė prasideda ne nuo veiksmo, bet nuo santykio. Žmogus yra laisvas kurti santykius su kitu, ir į tai galime pažvelgti kaip į gilesnį laisvės klodą, negu tiesiog veikimo laisvę. Juk santykis su *kitu* galiausiai apsprendžia ir mūsų veiksmą.

Žmonijai, ištroškusiai santarvės ir taikos, sukūrimo istorija primena: Kūrėjas palieka mums laisvę su visais ir kiekvienu būti „drauge“ ir nebūti „prieš“.

Kaskart, kai stokojame *kito*, už tos stokos slypi tobulų santykių ilgesys. Svajojame rasti žmogų, su kuriuo galėtume visada būti „drauge“ ir niekuomet nebūtume „prieš“, svajojame rasti žmogų, kuris niekuomet nebūtų „prieš“ mus, ir visada, visomis aplinkybėmis liktų „drauge“. Mūsų slaptas troškimas yra rasti *kitą*, tą, kuris būtų pagal Dievo paveikslą, ir drauge su kuriuo mes patys atskleistume savo panašumą į Dievą. Štai kokia neprilygstama žmogui dovanojamos laisvės išraiška atsiveria sukūrimo istorijoje.

Antroji laisvės sankryža: santykis su stoka

„Iš žemės Viešpats Dievas išaugino įvairių medžių, gražių akims ir gerų maistui, su gyvybės medžiu sodo viduryje ir gero bei pikto pažinimo medžiu (Pr 2, 9). „Ir įsakė žmogui Viešpats Dievas, tardamas: „Nuo visų sodo medžių tau leista valgyti, bet nuo gero bei pikto pažinimo medžio tau neleista valgyti, nes kai tik nuo jo paragausi, turėsi mirti“ (Pr 2, 16–17). Žmogui, kuriam pavedamas visas sodas, o tuo pačiu visas pasaulis, užbrėžiama vienintelė riba – nevalgyti nuo vieno vie-

nintelio medžio. Čia būtina pastebėti: Šventojo Rašto tekstai skaitomi žmogaus, gyvenančio po nuopuolio, tad įvykiai iki nuopuolio neišvengiamai interpretuojami tai padėčiai svetimu žvilgsniu. Visgi, kito įrankio neturėdami, drįskime leistis į Edeno interpretaciją. Galima numanyti, kad žalčiui pradėjus gundyti, o moteriai atsiliepus, įvyksta keletas lemtingų judesių ir riba peržengiama. Žaltis klausia moters, ar nuo jokio medžio negalima valgyti, ir tokiu būdu sukuria, išplečia stokos klausimą ar bent jau dirbtinai jį užaštrina. Galima sakyti, kad žaltis yra neigiamo stokos traktavimo pirmtakas; jis nesidomi gėriu ir apstybe, kurių kupinas Edeno sodas, bet nukreipia žvilgsnį į vieną-vienintelę stoką, ir pateikia ją iš neigiamos, o ne teigiamos pusės.

Toks žalčio žvilgsnis į stoką šios studijos rémuose reikalauja gilesnio apmąstymo. Reikia prisiminti, kad pasaulis nėra Dievas, jis nėra absoliutus, išbaigtas, ir joks kūrinys nėra nei išbaigtas, nei absoliutus. Tad *apriori*, trūkumų ir stokų yra kupinas pasaulis; ir mums suteikta laisvė rinktis – pirmiausia matyti gėrį, grožį, laisvę, palaiminimą ir apstybę, matyti tai, kas jau yra. Arba pirmiau už viską rasti kokį nors būtinai tūnantį trūkumą, matyti tai, ko dar nėra, ir priimti tai kaip prakėkimą, o ne augimo ir kūrybos erdvę. Tai antroji laisvės sankryža ir paradigma, atsiverianti prieš mus šioje studijoje. Pasirinkdami pirmiausia matyti, kas netobula ar bloga, mes elgiamės kaip žalčio, o ne Dievo įpėdiniai. Kaip panaudosime laisvę, suteiktą mums veiksmuose, didele dalimi priklausys nuo to, koku žvilgsniu žvelgsime į pasaulį.

Šis laisvės aspektas yra dažnai žmogaus nepastebimas ir nevertinamas, tačiau būtent jis lemia mūsų santykį su gyvenimo aplinkybėmis, taigi mūsų apsisprendimus ir galiausiai – veiksmus.

Gundymo anatomija: stoka plečiasi, kol tampa nepakeliama

Dabar grįžkime prie gundymo anatomijos. Kas lemtinga įvyksta gundymo metu? Ar žalčio klausime žmogus patiria stoką kaip absoliučią, užstojančią viską ir įnešančią plyšį tarp žmogaus ir Kūrėjo? Moteris, atsiliepdama į žalčio klausimą, jau pradeda savo judėjimą nuopuolin. Atsakydama, Ieva nurodo, kad negalima tik valgyti ir liesti medžio, esančio sodo viduryje. Pasakotojas yra nedviprasmiškai pasakęs, kad sodo viduryje augo Gyvybės medis, o kur auga gero ir blogo pažinimo medis, nėra tiksliai nurodęs. „Nuo jo nevalgysite nei jį liosite, kad nemirtumėte!“ – atsako moteris, tokiu būdu išplėsdama draudimą iki medžio lietimo. Čia galima numanyti, kad polinkis hipertrofuoti stoką yra tam tikru būdu susijęs su nuopuoliu, gal net pačiu savimi, bylojantis apie tai, kad nuopuolis jau pakeliui.

Šiame paradigminiame pasakojime Ieva parodo, kad vos tik nukreipęs žvilgsnį nuo Dievo, žmogus bus linkęs matyti stoką didesnę, negu ji yra. Štai lemtingas judesys: gundytojas piešia stoką didesnę, o žmogus ir pats jau linkęs ją matyti didesnę, negu ji yra. Šie judesiai yra ne tik nesusipratimų grandinė, bet pirmiausia mums tapomas antropologinis paveikslas: nupuolantis žmogus atskleidžia, kad stoka jam atrodo nukreipta prieš jį, nepakeliama, ir apskritai – netikslinga, beprasmė.

Pažinti tad stokos tikslingumą – visai ne menkas ir nepasenęs uždavinys žmogui.

Draudimas nevalgyti pažinimo medžio vaisių iškyla kaip simbolinė, „bambagyslės“ stoka – kūrinio priklausymo Kūrėjui ir nuo Kūrėjo. Kol žmogus nenupuola ir neužvalgo nuo gero ir blogo pažinimo medžio, jis traktuoja gerą ir blogą kaip ir Kūrėjas, neturi jokios „atskiros nuomonės“ gėrio klausimu, bet visiškai pasikliauja savo Gimdytoju. Klausimas tad, kodėl Dievo ir žmogaus požiūris į stoką išsiskiria?

Kodėl tai, kas Dievui yra žmogaus ėjimo į Dievą, į šventumą „dar ne“ ženklas, šventas ir neliečiamas jūdvių ryšio ženklas, sakrali erdvė, žmogui tėra „stoka“, kurią jis nori kuo skubiau panaikinti? „Dar ne“ žmogui yra nepakeliamas laukimas, o po nuopuolio jis taps dar labiau netoleruojamas, nuolat kviečiantis jį sukilti ir savo jėgomis pagreitinti – prigimtį, teisingumą, gerį ir atlygį.

Yra dar vienas santykio su stoka aspektas – žmogus neatsiliepia į daugybę stokų, kurios kviečia kūrybai, bent jau Šventasis Raštas apie tai nepasakoja. Žmogus nesako – pasodinkime daugiau medžių, nuskindime Ievai gėlių. Jei žmogus pažvelgtų į stoką kaip į atvirą erdvę ir pakvietimą, imtųsi kūrybiškai veikti, atrastų, kad stoka yra gera, kad per ją ateinantis virsmas yra nuostabus, – toks elgesys galėtų tapti paradigminiu ir įsitvirtintu žmogaus sąmonėje.

Virsmas, augimas ir stoka būtų harmoningai sujungti žmogaus patyrimo ir sąmonėje.

Deja, galima sakyti, kad žmogus nespėjo pasinaudoti savo medaus mėnesiu su stoka – su jo kūrybai atviru pasauliu. Iš visų stokų (tiesa, žalčio padedamas), jis išskiria tą, kuri yra jam aukščiausias palaiminimas, ir likviduoja, suvalgo ją. Likviduoti stoką – nuo šiol tampa žmogaus *credo* ir prakeikimu.

Už Edeno sienų: saugumo praradimas ir paieškos

Žmogui užvalgius nuo gėrio ir blogio pažinimo medžio, jam pasikeičia pasaulio hierarchija – atrodo nebūtina vienybė su Dievu, gėrio šaltiniu. Žmogus galvoja, kad gali pats spręsti, kas yra gėris ir blogis ir savo jėgomis siekti gėrio. Tuo pačiu žmogus praranda nemirtingumo dovaną (kaip Dievas jį buvo perspėjęs) ir yra iš-

varomas iš Edeno sodo. Dievas išvaro žmogų toliau nuo pagundos – pačiam pasigrobtį nemirtingumą, ir pastato kerubus ir liepsnojantį kalaviją – saugoti kelio prie gyvybės medžio.

Po nuopuolio radikaliai pasikeičia žmogaus tikrovė ir visi santykiai: jis atranda, kad yra nuogas – netekęs vienintelio jį „dengusio“ Dievo įsakymo. Patiria mirties baimę – visų kitų baimių pirmtakę. Tampa nesaugus.

Laikas, kuris buvo žmogaus draugas ir šalininkas, staiga ima atrodyti priešiniu. Erdvė, aplinka, kurioje jis gyveno ir skleidėsi, staiga tampa ta, kuri veda į mirtį. Visi pasirinkimai įgauna tragišką pobūdį.

Jeigu iki nuopuolio padaryti kažką anksčiau ar vėliau žmogui neturėjo lemiamos reikšmės, dabar iškyla radikali būtinybė nustatyti prioritetus. Čia ir slypi išvairyto iš rojus žmogaus tragedija: jam reikia nustatyti prioritetus, tačiau tuo pačiu prarandamas gebėjimas natūraliai juos žinoti. Geriausiai tai atskleidžia žmogaus santykis su darbu: jeigu iki nuopuolio žmogus matė visus žemės poreikius ir galėjo į juos atsiliesti natūraliai, nestokodamas laiko ir jėgų, dabar tas gebėjimas sunyko. Darbas tapo sunkus. „Tebūna už tai prakeikta žemė; triūsai maitinsies iš jos visas savo gyvenimo dienas. <...> Savo veido prakaitu valgysi duoną <...> (Pr 3, 17–19). Darbo vaisingumas sumenko. Atsirado pasipriešinimas darbui. Atsirado radikali būtinybė taupyti laiką ir energiją. Žmogus virto būtybe, kuriai būtina nuolat viską taupyti, ir pirmiausia – taupyti save.

Labiausiai pažįstamas ir išoriškai atpažįstamas žmogui yra poreikis taupyti išteklius. Išteklių kiekis Žemėje dėl nuopuolio nepasikeitė, tačiau pasikeitė žmogaus santykis su jais: baimė ir nesaugumas lemia, kad žmogui negana to, kas yra. Žmogus patiria, kad turįs savimi pasirūpinti ir todėl norėtų sutraukti sau visus žemėje turimus išteklius. Tai – antropologinė paradigma. Moralinės normos, vertybės gali sustabdyti tokią žmogaus ekspansiją, tačiau pirma reikia pripažinti, kad jis turi tą polinkį. Žmogaus poreikiai nebėra tokie pat, kaip buvę iki nuopuolio. Žmogus Edeno sode nepatyrė alkio kaip kančios ir buvo alkanas ne tik žemės gėrybių, bet ir bendrystės su Dievu. Po nuopuolio šis troškimas „apvirto“ ir tapo projektuotas į žemės gėrybes: troškimo begališkumas tapo nepasotinamumu. Šį virsmą svarbu nagrinėti drauge su žmogui atsivėrusiu nesaugumu. Iš tiesų, tai saugumo troškimas žmoguje, kuris tampa begaliniu. Žmogus yra nepasotinamas saugumo.

Nesaugumas padaro stoką žmogaus priešui, nes atrodo, tik jį neleidžia žmogui sukaupti tiek, kad taptų saugus (ir galiausiai, nemirtingas). Tačiau tai ne kiekybės, o kokybės klausimas. Žmogus imasi jį spręsti kiekybiškai.

Nuopuolio istorija parodo, kodėl stoka tampa žmogui pagrindiniu įtampos šaltiniu – tai jį nuolat primena jam apie nesaugumą ir mirtį.

Peržvelkime pagrindinius Šventojo Rašto aprašomus saugumo užtikrinimo būdus, neišleisdami iš akių prigimtinio nuopuolio padarinių įtakos. Pirmiausia, žmogus dirba, kad aprūpintų save ir visus, kurie nuo jo priklauso. Saugumo siekis verčia jį taupyti viską, kas yra ribota ir tuo pačiu pastebėti, kad tam tikri atidėjimai gali saugumą padidinti. Tuomet žmogus ima spręsti saugumo klausimą kaip: jam atrodo būtina (ir įmanoma) sukaupti ir atidėti bent svarbiausiems savo ir artimųjų žmonių poreikiams. Taip pat žmogus padeda patekusiam į nelaimę ar tiesiog silpnesniam ir pats tikisi tokios pagalbos iš artimųjų. Šventojo Rašto eilutėse randame, koks svarbus saugumo garantas žmogui yra bendruomenė – vienos šeimos ar genties nariai vienas už kitą nuožmiai kovoja, keršija, tarpusavio pagalba veikia visais įmanomais būdais. Tų laikų žmogus nesitiki absoliutaus saugumo, jis pasitenkina tuo, kas Žemėje įmanoma; sunkumus jam padeda įveikti tikėjimas. Tikintis žmogus geba kentėti.

Ir visgi Šventasis Raštas leidžia suprasti, kad Kūrėjas nepalieka žmogaus amžinu nesaugumo, kaip stokos išraiškos, įkaitu. Visa Dievo bendrystė su žmogumi kupina giliai įsispaudžiančių pamokų. Žmogus mokomas nebijoti stokos, atsiliiepti į ją darbu, dalinimuisi, kūryba ir viltimi. Žmogus mokomas būti nuolatiniame santykiyje su Tuo, kas vienintelis teikia saugumą.

Visa žmogaus bendrystė su Kūrėju vyksta stokoje: stokojantis žmogus pakeičia akis į Dievą. Pati būdama susitikimo su Dievu vieta, stoka paradoksaliu būdu tampa palaiminta.

Abraomo išėjimas: stoka – santykio su Dievu erdvė

a) Prisiimtoji stoka, arba palaiminimas

„Eik iš savo gimtojo krašto, savo tėvo namų, į kraštą, kurį tau parodysiu. Padarysiu iš tavęs didelę tautą ir palaiminsiu tave; išaukštinsiu tavo vardą, ir tu būsi palaiminimas“ (Pr 12, 1–2), – tokiais žodžiais Viešpats pakviečia žmogų į kelią, kuriame į stoką atsiliepiama tikėjimu. Žmogus turi palikti viską, ką turi ir žengti ten, kur žioja stoka, pripildyta ir pildoma tik Dievo pažado. Šio judesio esmė – tai tikėjimas, kad vien tik Dievo pažado žmogui gana, ir kad stoka gali būti *palaiminimas*. Tikėjimo patriarchas Abraomas moko, kad stoką galima prisiimti savanoriškai, o tiksliau, Dievui pakvietus.

Tiesa, Patriarchas pasiima visus turtus ir žmones, kuriuos buvo sukaukę, tačiau netenka žemės – kuri galėtų juos visus išmaitinti. Tad palikdamas tėvų žemę, Abromas atveria visus savo turtus ir žmones Dievo malonei. Dievo pažado šer-

dis – „padarysiu iš tavęs didelę tautą“ atrodo neįtikėtina, kai sužinome, jog Dievo prakalbintam Abromui septyniasdešimt penkeri metai ir jis iki šiol nevaisingas.

Kai Abromas ateina į pažadėtąją Žemę: „Viešpats pasirodė Abromui ir tarė: „Šį kraštą duosiu tavo palikuonims.“ Ten Abromas pastatė jam pasirodžiusiam Viešpačiui aukurą“. Statydamas sau palapines, o Dievui aukurus, Abromas apeina pažadėtąją žemę. Tačiau krašte kilo badas. Santūrus pasakojimas nekalba apie Abromo vargus ir jausmus; tik pamini, kad dėl bado palikus šią žemę ir atėjus į Egiptą, jam tenka išsiskirti ir su žmona. Būdamą graži moteris, ši atitenka (bent jau laikinai) faraonui. Abromas sutinka regimame tikrovės pasaulyje likti be žmonos, kad išsaugotų judviejų porą, iš kurios pagal Dievo pažadą kils neregimo būsimąjo pasaulio giminės palikuonys. Tai – tikėjimo aktas: stoka jame prisiimama, paklūstant aplinkybėms ir turint viltį, kad tai prisidės prie svarbiausio, Dievo žadėto virsmo.

„Moteris tada buvo paimta į faraono šeimyną. Per ją Abromui gerai sekėsi. Jis įsigijo avių, jaučių, asilų, vergų ir vergių, asilių ir kupranugarių“ (Pr 12, 15–16). Šiuos lakoniškus sakinius skaityti nelengva; galima tik nuspėti, kaip už jų slypinčius įvykius turėjo pakęsti pats Abromas. Tačiau stoka „užsipildo“ – stokodamas žmonos, žmogus vėl įgyja materialinį priteklių. O Dievas parodo savo rankos galybę, bausdamas faraoną ir priversdamas jį suprasti, kad nelaimių priežastis – Abromo žmona Saraja, kurią jis paėmė į žmonas. Galiausiai faraonas išvaro Abromą drauge su žmona ir visu sukauptu turtu. Bado laikmetis ne tik išgyventas, išsaugojus porą, iš kurios turi kilti didi tauta, bet ir sukrovus turto, su kuriuo dabar galima grįžti į Dievo pažadėtąją žemę.

b) Stoka – ribų nustatymo bei nesantaikos akstinas

Tačiau žemė pasirodo per maža, kad sutalpintų ir išlaikytų išaugusias Abromo ir Loto kaimenes. „O kraštas negalėjo jų abiejų, gyvenančių drauge, išlaikyti. Jų nuosavybė buvo tokia didelė, kad jie nebegalėjo likti kartu. Be to, kildavo vaidų tarp Abromo ir Loto galvijų piemenų“ (Pr 13, 6–7). Ko gero, tai pirmas „maltuziškas“ pastebėjimas rašytinėje žmonijos istorijoje.

Pats būdamas ribotas, žmogus visame kame susiduria su ribomis, ir viena svarbiausių jo patirčių – žemės ribotumas. Galima padidinti žemės derlingumą, galima užgrobti naujas žemes, tačiau pati žemė, kaip ir konkretūs laukai, sklypai, ganyklos – visuomet ribota. Žmogui tenka rinktis, nes negali turėti visko vienu metu. Taip Abromas pasirenka išsiskirti su Lotu – kad taikingai apvaldytų jam patikėtą žemę. Tada Abromas tarė Lotui: „Prašyčiau, kad nebūtų vaido tarp manęs

ir tavęs ar tarp mano piemenų ir tavo piemenų, nes esame giminaičiai. Argi ne visas kraštas prieš tave? Prašyčiau atsiskirti nuo manęs. Jei tu eisi į kairę, aš eisiu į dešinę, jei tu eisi į dešinę, aš eisiu į kairę“ (Pr 13, 8–9).

„Lotui atsiskyrus, Viešpats tarė Abromui: „Pakilk, pereik išilgai ir skersai kraštą, nes tau jį atiduosiu“ (Pr 13, 17). Abromas išardė palapinę, persikėlė kur Dievo liepta ir pastatė Viešpačiui aukurą. Toliau Pradžios Knygos 14 skyrius pasakoja istorijas, kurios žmonijai taps paradigminės – sukyła vergovėje laikytos tautos, sukilimai malšinami, vieno krašto gyventojai eina kariauti prieš kito krašto gyventojus, užgrobia jų turtus bei maisto atsargas. Už pasakojimo, kuriame apstu geografinių vietovių, karalysčių bei vardų, iškyła žmonijos tikrovė – vienas žmogus pavergia kitą, tauta pavergia tautą, prieš kits kitą kariaujama, užmušama, grobiamas turtas, maistas ir žmonės. Šios Pradžios Knygos eilutės šaukia apie visokio pobūdžio stokas, išimetusias į žmonijos tikrovę ir apie būdus, kuriais žmogus į stoką atsiliepia. Tie būdai yra apgaulė, prievarta ir galia. Žmogaus rastas būdas atsiliepti į medžiaginę stoką, naudojant prievartą prieš artimą, padidina dvasinę stoką. Patiriama ir plinta stoka-blogis. „[Nugalėtojai] pagrobė visus Sodomos ir Gomoros turtus bei visas maisto atsargas ir pasitraukė, pagrobdami ir Sodomoje gyvenusį Abromo brolio sūnų Lotą su jo turtais“ (Pr 14, 11–12).

Taip Abromas priverstas išitraukti į jėgos panaudojimą: jis surenka savo vyrus ir eina išvaduoti savo brolio sūnų Lotą su jo žmonėmis, moterimis ir turtais. Drauge Abromas atima ir nugalėtųjų turtą.

Pr 14, 18–20 pirmą kartą minimas dešimtinės mokėjimas – Abromas atiduoda dešimtinę jį sutikti išėjusiam Melchizedekui. Atkreiptinas dėmesys, kad pirmoji dešimtinė duodama savanoriškai – Abromas yra nugalėtojas ir formaliai nepriklauso nuo jį aplankiusio Melchizedeko.

Pradžios Knygos 13 ir 14 skyriai yra ištis paradigminiai: perspėjantys apie stokos keliamas rizikas ir tuo pačiu pateikiantys esminius sprendimus. Abromas, duodamas išmintingą pasiūlymą Lotui „Prašyčiau, kad nebūtų vaido tarp manęs ir tavęs <...> Prašyčiau atsiskirti nuo manęs“ (Pr 13, 8–9) tuo pačiu atskleidžia pamatinę privačios nuosavybės ir žemės padalinimo paskirtį – išvengti vaidų ir neteisingumo, leisti žmonėms gyventi tvariai ir taikingai. Privačių ribų atsiradimas čia nutapomas kaip būtinas ir tikslingas. Suprantama, kad jis negali suteikti absoliutaus ir neprikaištingo tvarumo, kad jo apspręsta taika nėra nepajudinama ir amžina. Tačiau kai privačių nuosavybės ribų nėra, „stipresniojo teisė“, prievarta ir neteisingumas yra neišvengiami.

c) Stoka – sandoros su Dievu objektas

Pr 15, 1–2 įveda į Dievo sandorą su Abromu: „Po šių įvykių Abromas matė regėjimą, ir pasigirdo Viešpaties žodis. Jis tarė: „Nebijok, Abromai, aš tavo skydas. Tavo atpildas bus labai didelis.“ Bet Abromas atsakė: „Viešpatie Dieve, kas man iš tavo dovanų, nes aš lieku bevaikis ir mano namų įpėdinis yra damaskietis Eliezeras!“ Sandoros šerdyje vėl Abromo nevaisingumo, t. y. jo didžiausios stokos žaizda. Viešpats nežada pašalinių dalykų, bet tvirtai atsako: „Tavo paveldėtojas gims iš tavęs paties“ (Pr 15, 4). Taip nevaisingumas, virsiąs palikuonių gausa, tampa sandoros centru.

Tiesa, Viešpats jau ir anksčiau buvo tai pažadėjęs, ir daugelis Abromo vietoje įsiskaudintų, kad Aukščiausiasis neįvykdė pažado, taigi sukiltų, nusisuktų nuo Jo. Abromas gi elgiasi nuolankiai, neužkietina širdies ir laiko savo žaizdą atvirą Dievo veikimui. Nors palikuonio gimimas atrodo vis mažiau tikėtinas, „jis patikėjo Viešpačiu, ir tai jam Viešpats įskaitė teisumu“ (Pr 15, 6).

Po sandoros sudarymo seka įvykiai, aprašyti 16 skyriuje, kupini nusižeminimo ir klusnumo pamokų – atrodytų, nepakenčiamomis sąlygomis. Kadangi po persikraustymo į Kanaano žemę praėjo jau dešimt metų, o Saraja vis negali pastoti, ji nutaria duoti Abromui savo tarnaitę Hagarą. Kai ši pastoja, ima didžiulis prieš šeimininkę. Šventojo Rašto autorius subtiliai parodo, kokia pasibjaurėtina puikybė: juk puikuojamės tuo, ką Dievas duoda kaip dovaną.

Šioje istorijoje visiems tenka nešti savo nusižeminimo dalį – tiek Abromui, turinčiam stebėti vaidus tarp moterų Dievo pažado neišsipildymo fone. Tiek Sarajai, kuri turi nusižeminti prieš tarnaitę. Tiek tarnaitėi Hagarai, kuri pirma pabėgusi, yra Dievo prakalbinta ir visgi sugrįžta, nes ir jai pažadėta nemenka dalis. „Grižk pas savo šeimininkę ir paklusk jos šiurkščiai rankai, nes, kalbėjo toliau jai Viešpaties angelas, padarysiu tavo palikuonis tokius gausius, kad jie per daugumą bus nesuskaitomi“ (Pr 16, 9–10).

„Abromas buvo aštuoniasdešimt šešerių metų, kai Hagara jam pagimdė Izmaelį“ (Pr 16, 16). Atrodytų, pažadas ima pildytis, bet ne visai tiksliai, su „paklaida“, ir žmogus galėtų svarstyti: gal tai geriausia, kas apskritai šiomis sąlygomis įmanoma?

Tačiau Abromas toliau laukia, o Dievas atsiliepia į tai nauja sandora – kai Abromas buvo devyniasdešimt devynerių metų. Dievas duoda Abromui ir Sarajai naujus vardus – Abraomas ir Sara, sudaro „apipjaustymo sandorą“ ir grįžta prie pažado duoti jiems palikuonių: „Aš palaiminsiu ją (Sarą) ir, be to, duosiu tau per ją sūnų. Aš ją laiminsiu; ji duos pradžių tautoms, iš jos kils karaliai.“ Abraomas parpuolė

veidu žemėn ir juokėsi, širdyje galvodamas: „Argi gali kūdikis gimti šimtamečiui seniui? Argi gali Sara, būdama devyniasdešimtmetė, gimdyti?“ (Pr 17, 16–17). Kadangi Dievas pakelia Sandoros objektą iki neįtikėtinų aukštumų, Abraomas nediršta patikėti ir prašo, kad bent „...Izmaelis gyvuotų tavo malone!“ O Dievas tarė: „Vis dėlto Sara pagimdys tau sūnų, ir tu pavadinsi jį Izaoku“ (Pr 17, 18).

d) Stoka – žemės absurdas ir dangiško stebuklo erdvė

Atrodytų, stokos tikrovė subrandinta iki absurdo. Abraomo ir Saros pora dabar jau tokia sena, kad nieko negali tikėtis, tačiau čia ir slypi Aukščiausiojo pažado paslaptis: jie nieko negali tikėtis pagal žemiškus dėsnius, pagal gamtą, ir taip yra pakviesti visiškai atsiverti antgamatinei malonei. Jie abu parodė nusižeminimą ir nuolankumą, abu buvo išbandyti. Ir todėl ateina pažado išpildymo metas.

Pas Sarą ir Abraomą ateina trys vyrai, patvirtinantys Dievo pažadą, kad po metų jiedu su Sara turės sūnų. „Sara jau buvo liovusis sirgti mėnesinėmis. Tad Sara juokėsi, sau sakydama: „Po to, kai nuvytau, negi patirsiu džiaugsmą? Mano vyras toks senas!“ (Pr 18, 11–12).

Tuo tarpu „senas vyras“ Abraomas, išlydėjęs lemtingus pranašus, tikrinamas toliau. Dievas atskleidžia jam, kad žada sunaikinti Sodomos ir Gomoros gyventojus, o Abraomas, užuot numojęs į tai ranka ir taręs „einu ruošti būsimam sūnui lopšį, o Tu, Dieve, žinokis“, ima užtarinėti nusidėjusių miestų gyventojus. Jis beveik priešgyniauja Aukščiausiam, derasi su Juo, ir su didele išmintimi įžvelgia tokias Dievo būdo savybes, kurias pats Aukščiausias tuo metu lyg ir užmiršo. „Ne tavo būdas daryti tokį dalyką – žudyti teisųjų kartu su nedorėliu ir padaryti teisųjų lygų nedorėliui!, – meta Dievui iššūkį Abraomas, – tai ne tavo būdas! Argi tas, kuris yra visos žemės Teisėjas, nesiels teisingai?“ (Pr 18, 25). Galiausiai jis palenkia Viešpatį nežudyti nusidėjusių miestų „dėl dešimties teisųjų“, ir tuo pačiu pats praeina dar vieną išbandymą. Abraomas tarsi patvirtina, kad turi išrinktajai tautai būtina gailėstingumo geną. Abu miestus Viešpats vis dėlto sunaikino, nes ne tik nerado dešimties reikalingų teisųjų, bet ir Jo pasiuntiniai patyrė visą vietos gyventojų bjaurastį. Dėl Abraomo buvo išgelbėta tik jo sūnėno Loto šeima.

Tuomet seka dar vienas kraustymasis, ir dar vienas nuotykis – Abraomas apsigyvena Gerare, Abimelecho žemėse, o šis „parsigabena“ sau Sarą, vėl prisistačiusią Abraomo seserimi. Tačiau sapne Viešpats apreiškia tiesą ir pažada rūščiai nubausiti, tad „Abimelechas paėmė avių ir jaučių, vergų ir vergių ir davė juos Abraomui. Sugrąžino jam ir Sarą, jo žmoną. <...> Tuomet Abraomas užtarė Dievui, ir Dievas išgydė Abimelechą. Jis pagydė ir Abimelecho žmoną bei verges, idant vėl galėtų

gimdyti, nes dėl Abraomo žmonos Saros Viešpats buvo padaręs visas Abimelecho namų moteris visiškai nevaisingas“ (Pr 19, 14, 17–18).

Visus šiuos įvykius bent trumpai paminime čia, kad atspindėtume daugerio pas, ir, atrodytų, nesibaigiančias išbandymų pakopas, tekusias išrinktosios tautos protėviui. Ketvirtą amžiaus trukę išbandymai nutapo Patriarchui tekusios ir tikėjimu įveiktos stokos paveikslą.

Ir tik tuomet Abraomo istoriją apvainikuoja Dievo pažado išsipildymas. „Viešpats pasielgė su Sara, kaip buvo sakęs, ir įvykdė, ką buvo pažadėjęs. Sara pastoj ir pagimdė Abraomui senatvėje sūnų tuo laiku, kurį Dievas buvo nurodęs. Sūnui, kurį jam pagimdė Sara, Abraomas davė Izaoko vardą. Abraomas apipjaustė savo sūnų Izaoką aštuntą dieną, kaip buvo įsakęs Dievas. Abraomas buvo šimto metų, kai jam gimė sūnus Izaokas. O Sara sakė: „Dievas iškrėtė man juoką; kas tik apie tai išgirs, juoksis su manimi“ (Pr 20, 1–6). Šiais žodžiais esame kviečiami prisiminti stoka, kurios atrodė neįveikiamos ir kurios buvo taip stebuklingai panaikintos, kad juokėmės – nuoširdžiai kaip Sara.

Žmogiškai tai jau galėtų, ir netgi turėtų būti laiminga pabaiga, tačiau Viešpaties paradoksai reikalauja dar vienos, neįmanomos žmogui stokos pakopos. Davęs Abraomui sūnų Izaoką senatvėje, dabar Kūrėjas pareikalauja, kad Abraomas paaukotų viengimį sūnų kaip deginamąją auką. Štai čia ir išryškėja pagrindinė „stokos-dovanos“ santykio (ir tuo pačiu sandoros) su Viešpačiu paradigma – svarbiausia ne stoka, ir ne dovana, o pats santykis, sandora, ir žmogaus laikysena toje sandoroje. Abraomas širdimi perpranta šią tiesą, ir eina į Morijos kraštą ant jam nurodyto kalno, ir padaro viską, kaip Viešpaties liepta. Tik pačiu paskutiniu momentu Viešpats įsikiša ir pasiunčia „aviną, ragais įstrigusį krūme. Abraomas priėjo, paėmė aviną ir paaukojo jį kaip deginamąją auką vietoj savo sūnaus“ (Pr 21, 13).

Dabar Viešpaties pažadas gali būti galutinai ištesėtas: „Viešpaties žodis, – kadangi tu tai padarei, neatsisakei atiduoti savo vienturčio sūnaus, aš tikrai laiminsiu tave ir padarysiu tavo palikuonis tokius gausingus kaip dangaus žvaigždės ir pajūrio smiltys. Tavo palikuonys užims savo priešų vartus, ir visos tautos žemėje gaus palaiminimą per tavo palikuonis, nes tu buvai klusnus mano balsui“ (Pr 21, 15–18).

Užbaigiant išrinktosios tautos patriarcho istoriją, svarbu paminėti vieną aspektą. Ši, kaip ir kitos Senojo Testamento Pradžios Knygos istorijos buvo pasakojamos iš kartos į kartą, tad darė žydų tautai neišdildomą poveikį. Abraomo išbandymų pakopos tarsi įspaudžia į sielą žinią – žmogus negali žinoti kelių, kuriais Viešpaties vedamas, negali suskaičiuoti ir išmatuoti išbandymų, – jis tegali tikėjimu pereiti juos. Kalbant studijos terminija, stoka, kurioje žmogus gyvena, yra santykio ir

sandoros su Dievu būdas, tai vieta, kurioje su Dievu kalbamasi, Jo klausomasi, tai dykvietė, kur Dievas apreiškia save, suteikia pažadų ir juos išpildo, kitaip tariant, tai vieta, kurioje mezgamas ir pildomas santykis su Dievu.

Visa Abraomo patirtis įspaudžia į tautos atmintį supratimą, kad stoka turi savo mistinę, žmogui nematomą paskirtį: svarbiausias jos matmuo yra Dievo bendrystė. Tai užmiršdamas, žmogus nusakralina stokos erdvę ir rizikuoja į gyvenimo centrą iškelti „man-stoką“, taip paversdamas santykius su pasauliu, žmonėmis ir Kūrėju begaline pretenzija – Kūrėjui, pasauliui, žmonėms. Atmindamas gi, kad stoka yra Dievo susitikimo vieta, žmogus pajėgia likti teisingame santykyje su stokos ženklu pažymėtu pasauliu ir žmonėmis; Dievo tikrovėje randa neprilygstamą atsaką į stoką.

Skaudi stokos tikrovė: lęšių sriuba už pirmagimystės teisę

„Visa, ką turėjo, Abraomas paliko savo sūnui Izaokui“ (Pr 25, 5). Galima suprasti, kad Izaokas paveldėjo iš savo Tėvo ne tik turtus, bet ir giminės pratęsimo stoką: „Izaokas maldavo Viešpatį dėl savo žmonos, nes ji buvo nevaisinga. Viešpats išklausė maldą, ir jo žmona Rebeka tapo nėščia“ (Pr 25, 21). Ši santūri Šventojo Rašto eilutė apima dvidešimt metų trukusį laukimą: kai vedė, Izaokas buvo keturiasdešimties, kai Rebeka pagimdė – jau šešiasdešimties. Dvidešimt metų stoka buvo Izaoko paveldu, atrakinančiu tai, ko negali atrakinti paveldėtas turtas. Tad paveldas plačiausia prasme apima ir turtą, ir neturtą – nes ir viena, ir kita gali įgalinti, tik veikia skirtingai.

Pagaliau išmelstas Rebekos nėštumas sutirština Šventojo Rašto piešiamą stokos paveikslą: ji nėščia dvyniais (perteklius!), tačiau šie patiria žiaurią stoką jau motinos iščiose. „Bet kūdikiai taip grūmėsi vienas su kitu jos iščiose, kad ji prasi-tarė: „Jei taip, tai kam aš dar gyvenu?“ (Pr 25, 22). Izaoko ir Rebekos dvyniai tarsi atidengia skaudžią stokos tikrovę – žmonių bendrystė, santykis su *kitu* čia, žemėje, kai esame kūne, erdvėje ir laike, gali virsti ne tik apgiedamu abipusiškumu, trauka, dalijimuisi ir meile, bet ir atšiauriomis grumtinėmis.

„Kai berniukai užaugo, Ezavas buvo įgudęs medžiotojas, laukus mėgstąs vyras, tuo tarpu Jokūbas tylus, mėgstąs būti namie prie palapinių. Izaokas mylėjo Ezavą, nes mėgo žvėrieną, o Rebeka mylėjo Jokūbą“ (Pr 25, 27–29). Šiais keliais žodžiais Šventosios Dvasios įkvėptas pasakotojas atveria mums žmogaus sielos bedugnes – pasirodo, tėvams sunku (o gal ir neįmanoma) vienodai mylėti savo vaikus, nes jie yra skirtingi. Už vaikų varžymosi jau pradeda šmėkščioti ir tėvų nesantaika, ir taip atsiveria lemtingiausia žmogaus stoka – meilės.

Tėvai dvidešimt metų meldė Viešpaties palikuonių, o kai jų gavo ne vieną, o du, pritrūko meilės. Tai, kad pasakotojas nepriekaištauja, o tiesiog nusako reikalų padėtį, yra svarbus štrichas. Meilės stokos istorija nutapyta itin pakančiai – nes įkvėptasis autorius žino, kaip žmogui sunku tobulai mylėti. Jis tarsi moko mus skirti meilės stygių, šią žmogiško ribotumo išraišką, nuo nemeilės, kaip blogio.

Toliau seka pasakojimas, įvedantis į vieną nemaloniausių stokos paradigmų: „Kartą Jokūbui verdant sriubą, Ezavas parėjo iš laukų. Jis buvo labai išalkęs. Ezavas tarė Jokūbui: „Labai prašau duoti man pasrėbti to raudono viralo, nes esu baisiai išalkęs!“ <...> „Pirmiau parduok man savo pirmagimystę“, – atsakė Jokūbas. Ezavas tarė: „Esu prie mirties, kam man ta pirmagimystė?“ Bet Jokūbas užsispyrė: „Pirmiau turi man prisiekti.“ Tada jis prisiekė ir pardavė savo pirmagimystę Jokūbui. Tuomet Jokūbas davė Ezavui duonos ir lęšių sriubos. Jis pavalgė, atsigėrė, pakilo ir nuėjo sau. Tiek Ezavui terūpėjo jo pirmagimystė (Pr 25, 29–34).

„Esu prie mirties, kam man ta pirmagimystė“, – štai skausminga išpažintis žmogaus, priversto sverti ant tų pačių svarstyklių dvasinius ir medžiaginius dalykus. Ezavui tradiciškai priekaištauojama, kad leidosi sulygindamas skirtingo lygio vertybes, kad nemokėjo suvaldyti kūno troškimo, pilvo pasotinimo aistros, tačiau Ezavas perspėja kiekvieną iš mūsų, kad kartais galime patekti į aplinkybes, kai lęšių viralas užstos visas išpažintas vertybes. Ezavo pamokos svarbios: ugdyk ištvermę ir dorybes, skiepyk į širdį vertybių hierarchiją, – ir svarbios jos kiekvienam. Juk Šventajame Rašte išbandymai apsakomi ne todėl kad jie unikalūs ir išskirtiniai, bet todėl, kad jie gali kartotis kiekvieno žmogaus gyvenime. Ezavo pirmagimystės vietoje gali atsirasti bet kokia žmogaus išpažinta (ar įskiepyta) vertybė. Dėl momentinių aistrų ar poreikių žmogus gali paaukoti tai, kas turi jam ilgalaikę vertę. Mirtingo žmogaus sprendimai dažnai paremti „trumpuoju laikotarpiu“, aplinkybės dažnai verčia mus pirmiausia patenkinti trumpalaikę stoką, aukojant ilgalaikius dalykus.

Kova dėl vandens šaltinių: nesantaikos ir pavydo motyvai

Šventasis Raštas paruošia žmogų tam, kad gyvenime visada tykoja tai vienas, tai kitas nepriteklus: perspėtas apie eilinį badmetį, Izaokas kraustosi į Geraro kraštą. „Izaokas tame krašte sėjo javus ir tais metais susilaukė šimteriopo derliaus. Viešpats laimino jį, ir žmogus praturtėjo. Jam vis labiau ir labiau sekėsi. Jis tapo labai turtingas“ (Pr 26, 12–13). Už šių kelių eilučių – pelno ir turėjimo paradigma. Pirmas gerovės šaltinis yra pats Viešpats, perspėjęs Izaoką apie gresiantį badą ir liepęs, kur persikelti. Tačiau medžiaginių gėrybių Viešpats suteikia ne tik tiesiog-

giai įsiterpdamas, bet ir per gamtos prigimtį. Žemė neša derlių šimteriopą: Kūrėjo įdėta prigimtis leidžia iš vieno pasėto grūdo gauti šimtus grūdelių. Viena avis per metus parsiveda tris penkis ėriukus. Šventasis Raštas kalba apie nederlių kaip apie blogį, derlius gi ir visoks garbingai gautas žmogaus priteklius vaizduojamas kaip palaiminimas ir gyvybei būtinas gėris.

„...įsigijo tiek avių bei galvijų kaimenių ir tokią gausią šeimyną, kad filistinai jam pavydėjo. Užpildami žemėmis, filistinai buvo užvertę visus šulinius, kuriuos iškasė jo tėvo tarnai Abraomo dienomis. Ir Abimelechas sakė Izaokui: „Pasitrauk nuo mūsų, nes pasidarei daug stipresnis už mus“ (Pr 26, 14–16).

Tai, kad į Izaoko žmoną (kaip ir į jo motiną Sarą) linkstama žvelgti kaip į tą, kurią galima pasiimti sau, nužudant jos vyrą, nemažai nusako apie žmonių santykius. Žmogaus nepasotinamumas, ypač sumišęs su galia, kelia aplinkiniams pavojų, ir visi visų ima saugotis.

O Biblijos pasakotojas toliau piešia pavydą, kylantį nebe dėl moters grožio, bet dėl *kito* turtėjimo. Pavydėdami Izaokui, filistinai ima jam kenkti, užversdami jo šulinius žemėmis. Kai Abimelechas taria: „Pasitrauk nuo mūsų, nes pasidarei daug stipresnis už mus“ (Pr 26,16), atskleidžia pavydo ištakas. Žmogus ne šiaip pavydi tam, kuriam labiau sekasi, bet ir ima bijotis jo, nes regi už sėkmės bei turtų slypinčią galią. Už pavydo slypi skausmingas lyginimasis – kito turtas ne šiaip rūpi žmogui, jis jam rūpi todėl, kad leidžia pasverti, įvertinti savo paties padėtį. Viena numesta Abimelecho fraze Šventojo Rašto autorius traukia mūsų dėmesį į žmogaus sielos kerteles, kur gimsta blogybės. Tęsdamas pavydo istoriją Geraro krašte, kur persikelia Izaokas, Šventojo Rašto autorius tarsi perspėja, kad negalima priskirti tam tikrų būdo bruožų tam tikrai tautai (o tai dažna pagunda). „...kai Izaoko tarnai, kasdami tame slėnyje, aptiko šaltinio vandens šulinį, Geraro kerdžiai susiginčijo su Izaoko kerdžiais, sakydami: „Tas vanduo mūsų!“ (Pr 26, 19–20). Paskui jie iškasė kitą šulinį. Ir dėl jo susiginčijo. Tuomet Izaokas iš ten išsikėlė ir išsikasė dar vieną šulinį, dėl kurio jie nebesiginčijo. „Užtat pavadino jį Rehobotais, sakydamas: „Šį kartą Viešpats davė mums šiame krašte apšiai vietos daugintis“ (Pr 26, 22).

Štai ir antras po žemės ribotumo žmogui lemtingas stygius. Besiginčydami dėl vandens ir jo nepasidalindami, Pradžios Knygos žmonės nutapo paradigminį stokos paveikslą. Vandens vietoje gali būti nafta, auksas ar bet kokia kita gėrybė. Kadangi vandens paskirtis (skirtingai nuo šių gėrybių) yra ribota, galiausiai, šulinių iškasama tiek, kad nebėra prasmės dėl jų kovoti ir nesutarti. Apstybė reiškia žmonėms bent laikiną taiką.

O kai Izaokas išsikelia į kitą kraštą, pas jį nelauktai ateina Abimelechas ir siūlo sudaryti sandorą. „Sudarykime sandorą, kad tu nedarytum mums nieko pikta,

lygiai kaip mes tavęs neužgavome, visada su tavimi tik gerai elgėmės ir leidome tau iškelti taikingai“ (Pr 26, 28–29). Šventojo Rašto autorius leidžia suprasti, kad lengviau gyventi taikoje, kai gyvenama atokiai, kai kiekvienas turi savo ribas ir nepriverstas kovoti dėl išteklių. Ir nors „Izaokas paklausė: „Ko atėjote pas mane, jei manęs nekenčiate ir atstūmėte nuo savęs?“ (Pr 26, 27), sužinojęs apie taikos pasiūlymą, „Jis iškėlė jiems vaišes, jie valgė ir gėrė. Rytą jie pakilo anksti ir prisiekė vienas kitam. Tuomet Izaokas su jais atsisveikino, ir jie išsiskyrė taikiai“ (Pr 26, 30–31). Taip Šventasis Raštas moko, kad ribos ir pakankamas atstumas padaro taiką įmanomą.

Ir toliau skaitydami Pradžios Knygą aptiksime joje fundamentalių stokos ženklų, tačiau čia laikas sustoti ir eiti link apibendrinimų.

Stoka – Dievo ilgesys ir Senojo Testamento atmetimas

Skaitantys Senąjį Testamentą žmonės kartais atmeta jį kaip knygą, kupiną žiaurumo, klastos, nesantaikos, keršto, pavydo, melo, apgavysčių, kitų negerų ir nemalonių dalykų. Stokos studijų kontekstas pamažu pasiūlo galimą paaiškinimą, kodėl taip yra. Žmonės sunkiai toleruoja stoką ir tai, kaip į ją reaguojama. O Senasis Testamentas pasakoja žmonijos, kuri po nuopuolio skausmingai atranda stoką ir įvairius būdus į ją atsiliiepti, istoriją. Ir deja, dažnai tie būdai remiasi prievarta, o ne laisvu žmonių abipusiškumu. Stoka nugalima, didinant stoką: atsiliepdamas į natūralią, Kūrėjo paliktą stoką, žmogus dažnai sukuria stoką-blogį. Senasis Testamentas leidžia pamatyti įvairiausių prievartos bei neteisingumo atvejus. Stokos fenomeno pažinimas žmogui nėra malonus ir lengvas, ir dar mažiau malonu yra gilintis, kaip žmogus reaguoja į stoką. Vis dėlto šis pažinimas yra būtinas ir galintis palengvinti žmogaus likimą.

Dar vieną galimą įžvalgą apie stokos fenomeno priėmimą ir atmetimą pasiūlo Psalmynas. Nors ši Senojo Testamento dalis irgi kupina stokos aprašymų, žmonės priima ją lengviau; psalmėmis paremtos ištisos maldos tradicijos, psalmės mėgstamos ir visais laikais įvairiai naudojamos gyvenime, ir ne tik religiniame (tiesa, ir psalmėms priekaištaujama dėl žiaurumo). Vienas iš galimų paaiškinimų yra tai, kad Senajame Testamente Dievas kalba žmogui apie stoką; psalmėse gi žmogus kalba Dievui apie stoką ir prašo įsikišimo, o Dievo mintys dažniausiai nuskamba kaip atsakas, dialogo forma. „Vakare, išaušus ir vidudienį skūsiuosi ir vaitosiu, – jis išgirs mano balsą“ (Ps, 54 (55), 18).

Stoka paties žmogaus interpretacijoje yra jam labiau priimtina ir suprantama. Žmogus verkia ir skundžiasi, o Dievas guodžia, paaiškina, nuramina ir suteikia

viltį. Kai Dievas pats prabyla apie stoką iš kitų Senojo Testamento eilučių, neretai atveria netikėtų ir nemalonių dalykų ir leidžia pamatyti žmogaus nuogumą. Tai dažniausiai ir sukelia pasipiktinimą ir netgi neigimą.

„Psalmės yra maldos mokykla. Panašų procesą išgyvena ir vaikas, kai mokosi kalbėti. Jis pradeda reikšti savo jausmus, emocijas ir poreikius žodžiais, kurie jam dar nėra savi, bet kuriuos jis išmoko iš savo tėvų ir kitų jį supančių žmonių... ir po truputį žodžiai jam tampa savi“ (*Popiežiaus Benedikto XVI bendroji audiencija*). Sakytume, kad psalmės yra stokos apmąstymo mokykla, psalmėse žmogus mokosi ne tik kontempliuoti, bet ir šlovinti stoką, nes ši, jo patyrimu, atveria gyvenimą Dievo veikimui.

Senojo Testamento psalmės kupinos apgiedamos stokos, kuri žmogui yra ir žaizda, ir viltis, ir kvietimas Dievo vienybei. 62 Psalmė, vadinama Dievo ilgesiu, yra vienas gražiausių pavyzdžių. Psalmininkas apgieda savo patiriamą Dievo ilgėsį, ir tuo pačiu – savo gyvenimo atvėrimo Dievui stoką. Jis kalba apie tai, kaip jo gyvastis ilgis Dievo ir trokšta, o juk tam, kad tokie judesiai būtų įmanomi, žmogus turi stokoti.

Tačiau maža stokoti, reikia tai pripažinti, išpažinti, reikia atverti savo stokos žaizdą, ir atverti ją ne bet kam, bet pačiam Dievui – kuris vienintelis gali pasotinti. „Būsiu sotus kaip po turtingų vaišių“, – sako psalmininkas, tuo išpažindamas, kad Dievą laiko Aukščiausiuoju, o Jo meilę brangina daugiau už visas dovanas. „Tavo ištikima meilė yra man brangesnė už gyvastį“, – sako psalmininkas, patvirtindamas, kad trokšta Dievo dėl Jo paties, kad Dievo artumas jam yra daugiau, negu gyvybės šaltinis. Jo žodžiai yra kvietimas Viešpačiui – ateiti ir numalšinti alkį. O kadangi Dievas laukia jam atvertos širdies, toks žmogiškosios stokos išpažinimas tuojau susilauks atsako ir Dievo gailestingumo.

Naujasis Testamentas: ir stokos perkeitimas

Apžvelgę kelis svarbesnius (bet tikrai ne visus) stokos aspektus, randamus Senojo Testamento Pradžios Knygoje, jų gilesnę – perkeitimo – prasmę galime atrasti Naujojo Testamento dvasioje. Jėzaus Kristaus asmuo, Jo gyvenimas, žmonijos atpirkimas ir pakvietimas bendradarbiauti išganymo vyksme leidžia naujai pamatyti Pradžios Knygoje vaizduojamus stokos reiškinius ir jų praktines implikacijas. Naujojo Testamento ištaros išlieja šviesos į Senojo Testamento radinius, tačiau šio straipsnio apimtis verčia apsiriboti tik viena, ryškiausiai įvesdinančia į slėpinį.

„Jis, turėdamas Dievo pavidalą, nelaiškė grobiu būti lygiam su Dievu, bet apiplėšė pats save, priimdamas tarno pavidalą ir tapdamas panašus į žmones. Jis ir

išore tapo kaip visi žmonės; jis nusižemino, tapdamas klusnus iki mirties, iki kryžiaus mirties“ (Fil 2, 6–8).

Hermeneutinio sąmoningumo vedinas skaitytojas yra kviečiamas į tolimesnę kelionę: Naujojo Testamento raktu – įvykiais ir dvasia – „atrankinti“ Senojo Testamento prasmę, atrasti giliausios žmoguje glūdinčios stokos perkeitimą.

Išvados

Senojo Testamento Pradžios Knygoje stoka iškyla kaip tikslinga būties dalis. Tiek kosmologinis pasakojimas, tiek žmogaus sukūrimo istorija atskleidžia stokos intenciškumą – ji nėra nei bloga, nei atsitiktinė. Tam, kad Kūrinija ir visi kūriniai gyvuotų erdvėje ir laike, būtų gyvi ir atviri pokyčiui – būtina prielaida, kad būtų stokojama. Galima pasakyti, kad tobulas pasaulis yra tas, kuris turi galimybių augti ir tobulėti, vadinasi, turintis stokų ir netobulumų.

Ypač prasmingas yra tik žmogui būdingas *kito* stokojimas – jis atveria žmones santykiams, draugystei bei meilei. *Kitas* yra žmogui pagalba viršyti save, pažinti pasaulį ir tobulėti. Tai pasireiškia ir žmogui būdingu Dievo ieškojimu, santykio su Kūrėju skleidimusi ir augimu. Dievo įsakymas žmogui daugintis, pripildyti ir apvaldyti Žemę dar labiau įtikslina stoką. Pasaulis, neišbaigtas ir pažymėtas stokos ženklų, atiduodamas žmogui valdyti: stoka iškyla čia kaip palaiminimas, leidžiantis ir kviečiantis tęsti pasaulio kūrimą.

Tačiau po nuopuolio stoka tampa žmogui žaizda. Senasis Testamentas vaizduoja daugybę atvejų ir aspektų, kaip žmogus atsiliepia į stoką, ir vien tokių pavyzdžių apibendrinimas gali būti rimta pagalba, žmogui susipažįstant su savo reakcija į šį nuolat jį supantį fenomeną. Tai, kad stoka veikia žmogų kaip katalizatorius, yra ir didžiulė pagalba, kad žmogus tęstų pasaulio kūrimą, ir tuo pačiu pagrindinė kliūtis sustoti ir pasidžiaugti tuo, kas yra, o ne guostis tuo, ko dar nėra. Visi Pradžios Knygos tekstai byloja apie tai, kaip svarbu žmogui pažinti stokos tikslingumą, po veikį ir apraiškas – kokia tai rimta pagalba žmogaus augimui ir tobulėjimui.

Išrinktosios tautos Patriarchų istorijos atskleidžia, kad stoka yra žmogaus santykio su Dievu vieta, dažnai netgi skausmingiausia žaizda, į kurią atsiliepia Dievas. Nevaisingumas, nesantaika, badas, vergovė – visa tai gali būti perkeista, kai žmogus bendradarbiauja su Dievu. Tad Pradžios Knyga moko, kad į stoką atsiliepiama ne vien veiksmu, bet ir tikėjimu bei viltimi, šių pastarųjų vaidmuo įsispaudžia į išrinktosios tautos sąmonę, ir suteikia besikartojančiais išbandymų laikais neįkainojamą pagalbą.

Šaltinis

Šventasis Raštas. 1999. Vilnius: Lietuvos Biblijos draugija.

The Origins of Scarcity in Holy Scripture: Hermeneutical Interpretation of the Book of Genesis

Summary

The author begins with the premise that the first book of the Holy Scripture, the Book of Genesis, contains fundamental concepts of being and thus about scarcity. He further elaborates on the human and divine relation to scarcity in light of the Bible. The Book of Genesis commences with the act of creation; the very first words describing the condition of Earth upon creation were, “the earth was formless and empty.” These words define a state of scarcity. The Earth was lacking everything – form, substance and order. Examining the passages describing creation, the author concludes that scarcity has a definite purpose: it is necessary for life to evolve and continue, it is essential for any change to take place. Moreover, scarcity is a condition deliberately designed so that Man could be free, it is essential for human liberty. If the Earth were full of everything, there would be no room for human action and creativity. Because man was created in the image of God, the Vicar of the Earth, Earth must be left unfinished, open to change by human efforts and in a condition marked by deficiency and scarcity. Thus the Book of Genesis gives a key to understanding the purposefulness and immense role of scarcity.

There is a special pedagogical note in the Book of Genesis – God never weeps over the state of void, but fills the void with life and plenitude. After the Original Sin, Man has an inclination to notice first what is lacking but not what already is. Furthermore, man has an inclination to suffer for what he lacks instead of seeing it as an opportunity and a call to creation. It is essential to restore a sound relation to scarcity, argues the author, and elaborates on the role of time and of time-out and repose, since there will never be an end to scarcity.

The key notion in the second story of the creation is “not yet,” which could be treated as a key to understanding scarcity. “Now no shrub had yet appeared on the earth and no plant had yet sprung up, for the Lord God had not sent rain on the earth and there was no one to work the ground” (Genesis 2:5). The author of the Holy Scripture introduces a very basic concept, i.e., that all that has to be fulfilled

takes time and comes into being only in due time. Thus scarcity is closely related to time, while Man is called upon to train himself in patience and forbearance.

The Holy Scripture casts light on scarcity and brings us to the understanding that scarcity is a space where people build relationships, that we all lack “the other”. Yet, due to the Original Sin, these relationships may be not only a source of joy, but may be also marked by dissensions, divisions and wars. Scarcity may also denote evil. In the session dedicated to the Anatomy of the Seduction of Man the reader is informed that scarcity is depicted by the serpent as a bigger problem than it is and that man has an inclination to see it bigger than it is. Thus we all have an inclination to treat scarcity as bigger and less bearable than it is in reality.

After the Original Sin privation manifests itself as insecurity, which becomes the main burden of the human being. Throughout the pages of the Holy Scripture, the Lord teaches Man not to be afraid, to respond to privation with labor and creation, mutuality, sharing and exchange, and most of all, with hope. Man can become secure only in his relation to God, teaches the Scripture, and scarcity is the field where such a meeting with God may take place.

The article also examines stories of the patriarchs of the Book of Genesis, showing how scarcity is turned into a blessing and how communication between Man and his Creator takes place.

Keywords: Scarcity, Book of Genesis, Creator, Original Sin.